

LIETUVOS RESPUBLIKOS VAIKO TEISIŲ APSAUGOS KONTROLIERIUS

PAŽYMA DĖL GALIMAI NEIGIAMO VEIDO KAUKIŲ POVEIKIO VAIKŲ SVEIKATAI UGDYMO(SI) PROCESO METU

2021-03-03 Nr. (6.7-2020-60)PR-21

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, reaguodama į gautus tėvų kreipimusis ir juose keliamus klausimus dėl Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro – valstybės lygio ekstremaliosios situacijos valstybės operacijų vadovo 2020 m. lapkričio 6 d. sprendimu Nr. V-2545 „Dėl pagrindinio ir vidurinio ugdymo organizavimo būtinų sąlygų“ nustatyto reikalavimo švietimo įstaigose visiems vyresniems nei 6 metų vaikams dėvėti nosį ir burną dengiančias apsaugos priemones (veido kaukes, respiratorius ar kitas priemones) tikslingumo bei galimos žalos vaikų sveikatai, atliko tyrimą savo iniciatyva.

Remiantis pareiškėjų pateikta informacija, privalomas veido kaukių dėvėjimas pradinių klasių moksleiviams „reikšmingai prisidės prie vaikų fiziologinės bei psichologinės sveikatos suluošinimo“, nes:

- kaukės užlaiko CO₂ koncentraciją organizme (ši aplinkybė didina riziką vaikams dažniau sirgti įvairiomis kvėpavimo sistemos ligomis; sukelia galvos skausmus; įtakoja koncentracijos stoką, sukelia nuovargį ir irzlumą; kenkia vaikų sveikatai ir gebėjimui mokytis; gali pasireikšti hiperkapnijos simptomai);
- padidina drėgmę kaukės zonoje ir sukelia puikias sąlygas skatinti bakterines respiratorines ligas;
- vaikams dėl jų natūralaus aktyvumo dėvint kaukę sutrinka normalus širdies ritmas¹.

Be minėto, pareiškėjų teigimu, dėvėdami kaukes vaikai nuolat liečia veidą rankomis patys to nenorėdami, tokiu būdu platindami patogeninius virusus ir bakterijas. Galiausiai, pareiškėjai nurodė abejojantys ugdymo įstaigų gebėjimu užtikrinti teisingą veido kaukių dėvėjimą ir jų pakeitimą, atsižvelgiant į ribotą (2 – 4 val.) veido kaukių nešiojimo laiką.²

Tyrimo metu nustatyta:

1. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, siekdama surinkti objektyvius, turimais mokslo įrodymais pagrįstus, duomenis ir kitą informaciją, susijusią su vaikų dėvimų nosį ir burną dengiančių apsaugos priemonių (apsauginių veido kaukių, respiratorių ir kt.) galima neigiama įtaka (padariniais) jų sveikatai ir kitais privalomo reikalavimo mokykloje vaikams dėvėti veido kaukes įgyvendinimo aspektais, 2020 m. lapkričio 11 d. raštu Nr. (6.7-2020-60)2-1175 ir Nr. (6.7-2020-60)2-1176 kreipėsi atitinkamai į Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministeriją bei į Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministeriją, prašydama pateikti visapusišką informaciją, susijusią su kaukių dėvėjimo įtaka vaikų kvėpavimo sistemai ir galimai didesne rizika sirgti kvėpavimo takų ligomis, taip

¹ <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7087880/>

² <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/question-and-answers-hub/q-a-detail/q-a-children-and-masks-related-to-covid-19>

pat turimus duomenis apie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. lapkričio 4 d. nutarimu Nr. 1226 „Dėl karantino Lietuvos Respublikos teritorijoje paskelbimo“ nustatytos prievolės dėvėti nosį ir burną dengiančias apsaugos priemones vyresniems nei 6 metų amžiaus asmenims viešosiose vietose įgyvendinimą.

Be minėto, siekdama gauti papildomą ir kuo nešališkesnę bei objektyvesnę informaciją (paaiškinimus) aukščiau minėtais klausimais, vaiko teisių apsaugos kontrolierė kreipėsi ir į Lietuvos vaikų pulmonologų draugiją (vaiko teisių apsaugos kontrolierės 2020 m. lapkričio 11 d. raštas Nr. (6.7-2020-60)2-1177). Galiausiai, manydama, jog veido kaukių dėvėjimas gali turėti įtakos ir psichoemocinei vaikų sveikatai, šiuo klausimu kreipėsi į Lietuvos psichologų sąjungą (vaiko teisių apsaugos kontrolierės 2020 m. lapkričio 11 d. raštas Nr. (6.7-2020-60)2-1178).

2. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija 2020 m. lapkričio 26 d. raštu Nr. (10.2.3.4E-411)10-8357 informavo vaiko teisių apsaugos kontrolierę, kad:

2.1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. lapkričio 4 d. nutarimu Nr. 1226 „Dėl karantino Lietuvos Respublikos teritorijoje paskelbimo“ (toliau – Nutarimas) Lietuvos Respublikos teritorijoje buvo paskelbtas karantinas. Viena iš Nutarimu nustatytų karantino režimo priemonių, siekiant stabdyti COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos) plitimą – pareiga vyresniems nei 6 metų asmenims viešose vietose dėvėti nosį ir burną dengiančias apsaugos priemones (veido kaukes, respiratorius ar kitas priemones), kurios priglunda prie veido ir visiškai dengia nosį ir burną (toliau – apsaugos priemonės). Tačiau šis reikalavimas nėra taikomas³:

- asmenims, kai jie sportuoja;
- aukšto meistriško sporto pratybose ar varžybose dalyvaujantiems aukšto meistriško sporto ir fizinio aktyvumo specialistams, aukšto meistriško sporto ir fizinio aktyvumo instruktoriams ir teisėjams;
- paslaugos teikimo metu, kai paslaugos negalima suteikti paslaugos gavėjui būnant su kauke;
- neįgalumą turintiems asmenims, kurie dėl savo sveikatos būklės kaukių dėvėti negali ar jų dėvėjimas gali pakenkti asmens sveikatos būklei. Šiems asmenims rekomenduojama nešioti veido skydelį;
- už gyvenamosios vietovės (miestų, miestelių, kaimų, viensėdžių, sodininkų bendrijų) ribų ir kai šalia 20 metrų spinduliu nėra kitų asmenų, išskyrus šeimos narius (sutuoktinį arba asmenį, su kuriuo sudaryta registruotos partnerystės sutartis, vaikus (įvaikius), įskaitant asmens ir jo sutuoktinio arba asmens, su kuriuo sudaryta registruotos partnerystės sutartis, nepilnamečius vaikus, tėvus (įtėvius), globėjus);
- vaikams, ugdomiems pagal ikimokyklinio, priešmokyklinio ir pradinio ugdymo programas, jiems esant ugdymo įstaigoje ir (ar) jos teritorijoje.

2.2. Remiantis Jungtinių Amerikos Valstijų Ligų kontrolės ir prevencijos centro (CDC) informacija, kaukės dėvėjimas nedidina anglies dioksido (CO₂) lygio organizme. Kalbant arba iškvėpiant orą, CO₂ molekulės lengvai praeina per kaukės audinį ar per jos šonus, nes jos yra pakankamai mažos. Priešingai, virusas, sukeliantis COVID-19 ligą (koronaviruso infekciją), yra daug didesnis nei CO₂, todėl jis negali lengvai praeiti per tinkamai uždėtos kaukės audinį⁴.

2.3. Atlikti moksliniai tyrimai ir modeliavimai rodo, kad privalomas kaukių dėvėjimas padeda kontroliuoti ir ženkliai stabdyti COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos) plitimą visuomenėje⁵.

³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. lapkričio 11 d. nutarimas Nr. 1245 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. lapkričio 4 d. nutarimo Nr. 1226 „Dėl karantino Lietuvos Respublikos teritorijoje paskelbimo“ pakeitimo

⁴ <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/prevent-getting-sick/cloth-face-cover-guidance.html>

⁵ <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7186508/>

2.4. Mokslinių duomenų apie apsauginių kaukių dėvėjimo galimą neigiamą poveikį vaikų sveikatai nedaug. Kai kurių tyrimų duomenimis, vaikai, dėvėdami kaukes, skundžiasi dilginimu, šiluma, nepatogumu, sunkiu kvėpavimu, netinkamu kaukės dydžiu⁶.

2.5. Naujausiuose straipsniuose pateikiamas kaukių nešiojimo neigiamas poveikis bendroje populiacijoje, neišskiriant vaikų: klaidingas saugumo jausmas, kaukės apsauginio poveikio praradimas, kai ji nešiojama netinkamai arba nekeičiama. Akcentuojama neverbalinio bendravimo stoka, emocijų išreiškimo / atpažinimo sutrikdymas, o tai sukelia neigiamą psichologinį poveikį (alternatyva – skaidrios kaukės (*angl. Clear Masks*)⁷. Nuo kaukių nešiojimo gali atsirasti bėrimas po kauke uždengta oda, iritacinis dermatitas (medžiaginės kaukės rečiau sukelia bėrimus, aknę, niežėjimą), galvos skausmas (medicinos darbuotojų populiacijoje). Naudojant respiratorius gali atsirasti ir sunkumo jausmas kvėpuojant^{8,9,10,11}.

2.6. Nepaisant galimo neigiamo kaukės poveikio, pripažįstama, kad teisingas apsauginės kaukės nešiojimas turi didesnę naudą nei žalą pandemijos metu¹². Tarptautinių organizacijų rekomendacijų nuostatos dėl apsauginių kaukių dėvėjimo vaikams varijuoja. Tačiau visos jos pabrėžia tinkamo kaukių dėvėjimo svarbą, kad apsauga būtų efektyvi. Suprantama, kad reikalingos papildomos pastangos (mokymas, priminimai ir pan.), kad tai užtikinti vaikų populiacijoje.

2.7. Remiantis Pasaulio sveikatos organizacijos (PSO) rekomendacijomis^{13,14}:

- vaikams iki 5 metų nerekomenduojama dėvėti kaukių, atsižvelgiant į jų vystymosi raidą bei tinkamą kaukės dėvėjimo užtikrinimą;

- vaikams tarp 6 ir 11 metų kaukių dėvėjimas gali būti rekomenduojamas, tačiau reikia atsižvelgti į tai, ar yra rizika vaikui užsikrėsti, socialinę ir kultūrinę aplinką, vaiko gebėjimus tinkamai naudotis kauke, galimą kaukės poveikį mokymuisi ir pan.;

- vaikai nuo 12 metų turi laikytis suaugusiems asmenims taikomų nacionalinių kaukių dėvėjimo rekomendacijų;

- kaukių dėvėjimas turi būti neprivalomas vaikams, turintiems sutrikimų, negalių ar kitų specifinių sveikatos problemų, trukdysiančių tinkamai dėvėti kaukę (turi būti vertinama individualiai);

- vaikai neturi dėvėti apsauginių kaukių sportuodami ar atlikdami fizinius pratimus, nes kaukės apsunkina kvėpavimą. Tokiu atveju reiktu laikytis kitų apsaugos priemonių: saugus atstumas, sportuojančių vaikų skaičiaus ribojimas, galimybė pasinaudoti rankų higienos priemonėmis;

⁶ Canini L, Andreoletti L, Ferrari P, et al. Surgical mask to prevent influenza transmission in households: a cluster randomized trial. PLoS One. 2010;5(11):e13998. Epub 2010/11/26.

Suess T, Remscheidt C, Schink SB, et al. The role of facemasks and hand hygiene in the prevention of influenza transmission in households: results from a cluster randomised trial: Berlin, Germany, 2009-2011. BMC Infect Dis. 2012;12:26. Epub 2012/01/28

Allison MA, Guest-Warnick G., Nelson D, et al. Feasibility of elementary school children's use of hand gel and facemasks during influenza season. Influenza Other Respir Viruses, 2010;4(4):223-9. Epub 2010/09/15.

Stebbins S., Downs JS, Vukotich CJ, Jr. Using nonpharmaceutical interventions to prevent influenza transmission in elementary school children: parent and teacher perspectives. J Public Health Manag Pract. 2009;15(2): 112-7. Epub 2009/02/10

⁷ <https://europepmc.org/backend/ptpmcrender.fcgi?accid=PMC7361553&blobtype=pdf>

⁸ <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7422455/>

⁹ <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7417296/>

¹⁰ <https://examine.com/topics/coronavirus-masks/>

¹¹ https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/2150132720966167?url_ver=Z39.88-2003&rft_id=ori%3Arid%3Acrossref.org&rft_dat=cr_pub++0pubmed&

¹² <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7210459/>

¹³ <https://www.who.int/publications/i/item/considerations-for-school-related-public-health-measures-in-the-context-of-covid-19>

¹⁴ https://apps.int/iris/bitstream/handle/10665/333919/WHO-2019-nCoV-IPC_Masks-Children-2020.1-eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y

2.8. Europos ligų kontrolės ir prevencijos centro rekomendacijos (ECDC) yra šios¹⁵:

- kaukių dėvėjimas vaikams yra rekomenduojamas, kai neįmanoma užtikrinti saugaus atstumo laikymosi;

- pradinio ugdymo metu kaukes rekomenduojama dėvėti tik suaugusiems;

- vidurinio ugdymo mokyklose (angl. *secondary schools*) kaukes patartina dėvėti tiek mokiniams, tiek suaugusiems.

2.9. Ligų kontrolės ir prevencijos centras (CDC) yra pateikęs šias rekomendacijas^{16,17}:

- vaikams iki 2 metų apsaugines kaukes dėvėti draudžiama dėl galimos žalos; kaukes viešose vietose rekomenduojama dėvėti kiekvienam asmeniui, vyresniam nei 2 metai.

2.10. Vaikams galioja bendri kaukių dėvėjimo principai, kaip ir suaugusiems. Rekomendacijose pabrėžiama, kad labai svarbu vaiko gebėjimai tinkamai naudotis kauke. Būtina užtikrinti, kad kaukė būtų tinkamo dydžio vaikui. Sveikiems vaikams rekomenduojamos siūtos medžiaginės kaukės. Vaikai dažniau linkę liesti kaukę, ją nuiminti, todėl labai svarbus tėvų bei mokytojų išaiškinimas, kodėl ir kaip reikia nešioti kaukę¹⁸.

2.11. Vyriausybės nutarimu įtvirtinta, kad apsaugos priemonės nėra privalomos visiems neįgalumą turintiems asmenims, kurie dėl savo sveikatos būklės kaukių dėvėti negali ar jų dėvėjimas gali pakenkti asmens sveikatos būklei. Šiems asmenims rekomenduojama nešioti veido skydelį.

2.12. Karantino režimo priemonės nustatomos atsižvelgiant į besikeičiančią epidemiologinę situaciją. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. lapkričio 11 d. nutarimu Nr. 1245 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. lapkričio 4 d. nutarimo Nr. 1226 „Dėl karantino Lietuvos Respublikos teritorijoje paskelbimo“ pakeitimo“ buvo įtvirtinta, jog reikalavimai dėl apsaugos priemonių dėvėjimo netaikomi vaikams, ugdomiems pagal ikimokyklinio, priešmokyklinio ir pradinio ugdymo programas, jiems esant ugdymo įstaigoje ir (ar) jos teritorijoje.

2.13. Vyriausybės Nutarimu įtvirtinta, kad apsaugos priemonės nėra privalomos asmenims, kai jie sportuoja.

Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro – valstybės lygio ekstremaliosios situacijos valstybės operacijų vadovo 2020 m. lapkričio 6 d. sprendimu Nr. Y-2544 „Dėl pradinio ugdymo organizavimo būtinų sąlygų“ numatyta, jog, esant galimybei, rekomenduojama nevykdyti kontaktiniu būdu interaktyvių veiklų, kurių metu pagilėja, padažnėja kvėpavimas (pvz., susijusių su sportu, dainavimu, šokimu ir pan.), o jei tokia veikla visgi vykdoma – tarp mokinių turi būti užtikrinamas ne mažesnis nei 2 metrų atstumas.

Kontaktiniu būdu nevykdyti interaktyvių veiklų rekomenduojama ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro – valstybės lygio ekstremaliosios situacijos valstybės operacijų vadovo 2020 m. lapkričio 6 d. sprendimu Nr. V-2545 „Dėl pagrindinio ir vidurinio ugdymo organizavimo būtinų sąlygų“.

2.14. Nacionalinis visuomenės sveikatos centras prie Sveikatos apsaugos ministerijos (toliau – NVSC), įgyvendindamas Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro – valstybės lygio ekstremaliosios situacijos valstybės operacijų vadovo 2020 m. spalio 23 d. sprendimą Nr. V-2347 „Dėl valstybės lygio ekstremaliosios situacijos likvidavimo ir pasekmių šalinimo priemonių bei karantino režimo laikymosi kontrolės ir informacijos teikimo“, vykdo pagal kompetenciją valstybės lygio ekstremaliosios situacijos likvidavimo ir pasekmių šalinimo priemonių bei karantino režimo laikymosi kontrolę. NVSC pateiktais duomenimis, 2020 m. spalio 26 d. – 2020 m. lapkričio 9 d. laikotarpiu buvo iš viso patikrinti 584 objektai, iš jų 43 ikimokyklinio ir (ar) priešmokyklinio ugdymo

¹⁵ <https://www.ecdc.europa.eu/sites/default/files/documents/COVID-19-schools-transmission-August%202020.pdf>

¹⁶ <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/community/schools-childcare/cloth-face-cover.html>

¹⁷ <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/prevent-getting-sick/cloth-face-cover-guidance.html>

¹⁸ <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7210459/>

įstaigos, 14 – pradinio ugdymo įstaigų, 3 – pagrindinio ir bendrojo ugdymo įstaigos. Nė vienoje iš šiuo laikotarpiu patikrintų švietimo įstaigų pažeidimų nebuvo nustatyta, taip pat ir dėl apsaugos priemonių dėvėjimo.

3. Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija 2020 m. lapkričio 19 d. raštu Nr. SR-5349 informavo vaiko teisių apsaugos kontrolierę, kad:

3.1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais buvo griežtinamos apsaugos priemonių dėvėjimo sąlygos, nustatant, kad visi, vyresni nei 6 metų asmenys, ugdymo paslaugų teikimo vietoje turi dėvėti nosį ir burną dengiančias apsaugos priemones (veido kaukes, respiratorius, skydelius ar kitas priemones), kurios priglunda prie veido ir visiškai dengia nosį ir burną (kaukių leidžiama nedėvėti neįgalumą turintiems asmenims, kurie dėl savo sveikatos būklės kaukių dėvėti negali ar jų dėvėjimas gali pakenkti asmens sveikatos būklei), kitais Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarime Nr. 1226 nustatytais atvejais. Tačiau, atsižvelgiant į tai, jog ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo grupes sudaro skirtingo amžiaus vaikai (tiek iki 6 metų, tiek ir 6 metų sulaukę vaikai), Lietuvos Respublikos Vyriausybei buvo pateiktas 2020 m. lapkričio 4 d. nutarimo Nr. 1226 pakeitimo projektas dėl nutarimo papildymo 2.1.5.2.6 papunkčiu: „2.1.5.2.6. vaikams ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo proceso metu“. Lietuvos Respublikos Vyriausybė, atsižvelgdama į tėvų ir visuomenės įvairias nuomones bei todėl, kad nėra bendros rekomendacijos, nuo kokio amžiaus kaukės turėtų būti privalomos, nusprendė, kad pagal ikimokyklinio, priešmokyklinio ir pradinio ugdymo programas ugdomiems vaikams, vyresniems nei 6 metų, ugdymo proceso metu neprivaloma dėvėti nosį ir burną dengiančiu apsaugos priemonių (veido kaukių, respiratorių ar kitų priemonių). Visiems kitiems mokiniams, studentams išliko reikalavimas dėvėti veido kaukes per pamokas ar lankant neformaliojo švietimo veiklas.

Sprendimas per ugdymo procesą dėvėti kaukes priimtas rekomendavus epidemiologams.

3.2. Surinkta nemažai informacijos iš įvairių valstybių, kaip reikalavimas dėvėti apsaugos priemones yra įgyvendinamas. Praktika yra labai skirtinga: yra ir nustatytas privalomas kaukių dėvėjimas visų amžiaus grupių vaikams, ir įtvirtintas amžius nuo kada privaloma (daugiausia nuo šešerių, pavieniais atvejais – vienuolikos / trylikos / penkiolikos metų) arba iš viso nenustatoma jokia rekomendacija. Šiuo metu apsaugos priemonių dėvėjimas nuo 6 metų yra privalomas Liuksemburge, Ispanijoje, Rumunijoje, Prancūzijoje, o Graikijoje – nuo 4 metų. Islandijoje asmenims, gimusiems 2004 m. ir anksčiau, 1 metro atstumo riba ir kaukės dėvėjimas nustatytas, jei negalima laikytis atstumo apribojimo ir kt.

Visgi atkreiptinas dėmesys, kad, greitai keičiantis epidemiologinei situacijai, atitinkamai keičiami ir reikalingi sprendimai.

3.3. Nerekomenduojama kontaktiniu būdu vykdyti neformaliojo vaikų švietimo veiklą, kurių negalima atlikti dėvint kaukes (pvz., fizinio aktyvumo veikla, sportas, dainavimas ir pan.), taip pat veiklą, kurias vykdant nėra galimybės išlaikyti 2 metrų atstumą tarp asmenų.

Neformaliojo vaikų švietimo veiklos turi būti vykdomos laikantis grupių izoliacijos principo: užtikrinama, kad vaikai nuolatos dalyvautų tos pačios grupės veiklose, neformaliojo vaikų švietimo veiklos būtų vykdomos taip, kad būtų išvengta skirtingų grupių vaikų kontakto bei vaikų kontakto su pašaliniais, veiklose nedalyvaujančiais asmenimis. Jei to padaryti neįmanoma, turi būti ribojamas kontakto laikas ne ilgiau nei 15 min.

3.4. Ministerija neanalizavo, kaip švietimo įstaigos įgyvendina Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos, Nacionalinio visuomenės sveikatos centro rekomendacijas, susijusias su veido kaukių dėvėjimu ugdymo proceso metu. Mokyklų vadovams, mokytojams ir kitiems specialistams užtikrinti, kad vaikai tinkamai dėvėtų veido kaukes ugdymo proceso metu, laiku jas keistų ir pan., siekiant išvengti tiek galimo neigiamo poveikio vaikų sveikatai, tiek ir užkirsti kelią COVID-19 ligos plitimui, pagal galimybes padeda sveikatos priežiūros specialistai, be to, didžiulį vaidmenį atlieka mokinių tėvai.

Ministerijos nuomone, mokyklų bendruomenės yra susitelkusios ir išskylančios problemos dėl privalomo apsauginių veido kaukių dėvėjimo vaikams yra sprendžiamos.

3.5. Ministerija 2020 m. lapkričio 10 d. raštu Nr. SR-5150 „Dėl švietimo veiklų karantino laikotarpiu“ informavo švietimo įstaigų vadovus, savivaldybių merus bei savivaldybių administracijų direktorius dėl švietimo veiklų, atkreipdama dėmesį, kad siekiant suvaldyti koronaviruso (COVID-19) plitimą svarbu, jog maksimaliai būtų laikomasi Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimuose, valstybės operacijų vadovo patvirtintuose sprendimuose numatytų saugos priemonių, kurios leistų užtikrinti kiek įmanoma saugesnį ugdymo procesą mokyklose, priklausantį nuo visų mokyklos bendruomenės narių – darbuotojų, mokinių, jų tėvų sutelktų pastangų.

3.6. Ministerija kartu su savivaldybių administracijų švietimo padalinių vadovais ir mokyklų vadovais nuolat bendradarbiauja, siekdama sklandaus Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos, Nacionalinio visuomenės sveikatos centro patvirtintų sprendimų / rekomendacijų įgyvendinimo, teikia siūlymus.

4. Lietuvos vaikų pulmonologų draugija 2020 m. lapkričio 11 d. elektroniniu paštu atsiųstame laiške pažymėjo, kad Europos pediatrių akademijoje (EA/UEMS-SP) yra ruošiama rezoliucija dėl kaukių dėvėjimo vaikams. Esminės numatomos nuostatos: kaukių dėvėjimas vaikams, išskyrus paauglius, nerekomenduojamas dėl neefektyvios apsaugos ir papildomų neigiamų poveikių, kuriuos sukelia nuolatinis jų dėvėjimas uždaroje patalpose. Lietuvoje galiojęs reikalavimas dėl privalomo kaukių dėvėjimo ikimokyklinio ir jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikams buvo perteklinis.

5. Lietuvos vaikų pulmonologų draugijos pirmininkas A. Valiulis 2021 m. sausio 21 d. elektroniniu laišku papildomai informavo, jog Europos pediatrių akademija specifinio pareiškimo dėl kaukių nešiojimo mokyklose jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikų grupėje nepriėmė, nes nėra atlikta tyrimų, kurie patvirtintų ar paneigtų, kad jaunesnio ikimokyklinio amžiaus vaikams kaukių dėvėjimas COVID-19 pandemijos metu, ypač uždaroje patalpose, yra efektyvus ir saugus.

Remiantis papildomai profesoriaus A. Valiulio pateikta informacija:

- Vaikų teisės ir gerovė turėtų būti svarbiausi, priimant sprendimus visose šalyse, kurios yra ratifikavusios Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvenciją. Tai taip pat turėtų būti taikoma visiems su šia pandemija susijusiems procesams. Didžioji dauguma vaikų neužsikrečia Covid-19, o vaikams, kurie visgi užsikrėtė, dažniausiai pasireiškia lengvi simptomai^{19,20}.

- Panašu, jog vaikai nėra pagrindiniai Covid-19 platintojai, skirtingai nuo daugelio kitų virusų, sukeliančių tokias epidemijas, kaip gripas. Tyrimai netgi rodo, kad mokytojai ir švietimo darbuotojai, dirbantys glaudžiai bendraujant su vaikais, neturi didesnio pavojaus užsikrėsti šiuo vieninteliu kontaktu,²¹ ir neturima įrodymų (ar jų turima labai mažai), kad mokyklas lankantys vaikai būtų antrinio perdavimo šaltinis^{22,23}

- Panašiai kaip ir kitais vaikų virusinių ir bakterinių infekcijų komplikacijų atvejais neturėtų būti prieita prie išvados atriboti vaikus nuo švietimo ir nuo kontakto su kitais bendraamžiais²⁴.

¹⁹ Götzinger F, Santiago-García B, Noguera-Julían A, Lanasa M, Lancella L, Calò Carducci FI, et al. COVID-19 in children and adolescents in Europe: a multinational, multicentre cohort study. *The Lancet Child & Adolescent Health*. 2020;4(9):653-61.

²⁰ <https://learning.nspcc.org.uk/research-resources/2020/social-isolation-risk-child-abuse-during-and-after-coronavirus-pandemic>

²¹ Covid-19 in schoolchildren A comparison between Finland and Sweden. Solna Nobels väg 18, SE-171 82 Solna. : Public Health Agency of Sweden; Year 2020. 2020-07-07. Contract No.: 20108-1.

²² Combatting COVID-19's effect on children. OECD; 11 August 2020 11 August 2020.

²³ Heavey L. et al. No evidence of secondary transmission of COVID-19 from children attending school in Ireland, 2020. *Euro Surveill*. 2020;25(21):pii=2000903.

²⁴ Viner R. et al. Susceptibility to SARS-CoV-2 Infection Among Children and Adolescents Compared With Adults - A Systematic Review and Meta-analysis. *JAMA Pediatr*. 2020 Sep 25:e204573

6. Lietuvos psichologų sąjunga 2021 m. vasario 8 d. raštu Nr. 2021IR071 informavo vaiko teisių apsaugos kontrolierę, kad:

6.1. Pandemijos metu kyla įvairių iššūkių vaikų psichologinei gerovei: vaikų negalėjimas eiti į mokyklą ir gyvai bendrauti bei mokytis, tėvų ir mokytojų nuovargis bei galimi psichikos sveikatos iššūkiai, pagalbos artimiausių vaiko aplinkų atstovams (tėvams, mokytojams) prieinamumas.

6.2. Pasaulinė sveikatos organizacija²⁵ (PSO) atkreipia dėmesį, kad vaikai iki 5 metų amžiaus (imtinai) neturėtų dėvėti apsauginių kaukių (potenciali žala sveikatai gerokai nusveria naudą), vaikai vyresni nei 12 metų jau gali ir turi dėvėti kaukes kaip suaugusieji (laikantis tokių pačių reikalavimų). Taigi vaikai iki 6 metų amžiaus neturi dėvėti kaukių, nebent tai reikalinga laikinai ir išimtiniais atvejais (pvz. jeigu vaikas turi būti vienoje patalpoje su infekuotu asmeniu, medicininio patikrinimo metu ar pan.). Tuo tarpu dėl 6-11 metų amžiaus vaikų kiekviena šalis turi priimti sprendimą, atsižvelgdama į keletą aplinkybių (epidemiologinę situaciją, kitas rizikas, socialines kultūrinės normas, suaugusiųjų pasirengimą nuolat prižiūrėti vaikus ir jais rūpintis, galėjimą nemokamai laiku ir tinkamai keisti kaukes, ir pan.). Vienas iš svarbių aspektų yra ir potencialus kaukių dėvėjimo neigiamas poveikis mokymuisi ir psichosocialinei raidai; šis poveikis gali būti individualus, todėl jį įvertinant būtina konsultuotis su mokytojais, tėvais, gydytojais.

6.3. Svarbiausi kaukių dėvėjimo psichologiniai aspektai pradinio mokyklinio amžiaus vaikams (ir galimi sprendimai) yra šie:²⁶

- Mažina galimybę atpažinti veidus, taigi ir konkrečius asmenis. Sprendimas: mokykloje vaikai ir mokytojai turėtų dėvėti prisegtus matomoje vietoje aiškiai užrašytus vardus, kad būtų lengviau atpažinti vieni kitus.

- Apsunkina bendravimą, trikdo verbalinę (žodžiu perduodamą) ir neverbalinę (gestais, išraiškomis) komunikaciją, perduodamos informacijos supratimą. Sprendimas: kuo daugiau naudoti vaizdinių priemonių, kalbėti labai aiškiai ir raiškiai, nevengti pakartoti. Stengtis palaikyti akių kontaktą. SVARBU: itin sutrikdomas klausos sutrikimą turinčių vaikų (net ir dalinį) kalbos supratimas, todėl jie turi turėti galimybę matyti kalbančiojo veidą. SVARBU: ypatingą diskomfortą kaukių dėvėjimas kelia vaikams, nešiojantiems akinius (rasoja, taigi apsunkinama ir komunikacija vizualiai).

- Apsunkinamas emocinis ryšys, gali kilti daugiau neigiamų emocijų, nesusipratimų. Ypač grupėje vaikų (mokyklos kontekste, mokytojų-mokinių bendravime) dėl šios priežasties gali kilti daugiau įtampos, susierzinimo, nesaugumo ir pan. Sprendimas: kuo tiksliau, aiškiau įvardinti emocijas, bendrai skatinti įvardinti savo jausmus; daugiau kalbėtis apie pozityvius dalykus, įvairiais papildomais būdais palaikyti pozityvų klimatą.

6.4. Pradinio mokyklinio amžiaus vaikai su rūpestingų ir atsakingų suaugusiųjų pagalba gali nesunkiai kompensuoti kaukių dėvėjimo keliamą diskomfortą. Jeigu vaikams tinkamai ir paprastai yra paaiškinama, kad kaukių dėvėjimas svarbus dėl kitų žmonių sveikatos, tai netgi leidžia ugdytis vaikams prosocialų elgesį, mokėjimą atsižvelgti į kitų žmonių poreikius, gerbti ir priimti socialines normas, laikytis tam tikrų taisyklių ir pan.

6.5. Vienareikšmiai ir remiantis įvairiais šaltiniais kaukių vaikai neturėtų dėvėti žaisdami aktyvius žaidimus, bėgiodami, sportuodami ir pan.

6.6. Svarbu žinoti, kad kaukių dėvėjimas sumažina ne tik vaikų, bet ir suaugusiųjų „budrumą“: mažiau laikomasi distancijos, dažniau liečiamas veidas, mažiau saugomasi kitais būdais (laikantis higienos ir pan.), nes apgaulingai manoma, kad „su kauke esu saugus“.

²⁵ <https://www.who.int/news-room/q-a-detail/q-a-children-and-masks-related-to-covid-19>

²⁶ Spitzer M. (2020). Masked education? The benefits and burdens of wearing face masks in schools during the current Corona pandemic. Trends in Neuroscience and Education, 20, 100138

7. Iš skundo tyrimo metu gautos medžiagos ir iš to, kas nurodyta pažymos 1 – 6 punktuose, **darytinos šios išvados:**

7.1. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 2 straipsnis apibrėžia vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus veiklos tikslą – gerinti vaiko teisinę apsaugą, ginti vaiko teises ir teisėtus interesus, užtikrinti tarptautinės ir nacionalinės teisės aktuose nustatytų vaiko teisių ir jo teisėtų interesų įgyvendinimą, atlikti vaiko teisių užtikrinimo ir apsaugos priežiūrą bei kontrolę. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 11 straipsnio 1 ir 2 punktuose nustatyta, kad vaiko teisių apsaugos kontrolierius: kontroliuoja ir prižiūri, kaip yra įgyvendinamos Lietuvos Respublikos Konstitucijos, Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių, Europos Sąjungos teisės aktų, Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugą, nuostatos Lietuvoje.

Vykdydamas įstatymo nustatytas pareigas bei įgyvendindamas suteiktas teises, vaiko teisių apsaugos kontrolierius asmenų skundus dėl vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimo nagrinėja įstatymo suteiktų įgaliojimų ribose.

7.2. Lietuva, kaip ir kitos valstybės, ratifikuodama Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvenciją, skirtą vaiko teisių apsaugos stiprinimui ir gerinimui, įsipareigojo gerbti ir garantuoti visas joje numatytas vaiko teises bei imtis visų būtinų priemonių pripažintoms vaiko teisėms įgyvendinti. Vaikas visada turi būti tarp tų, kuriam pirmiausia suteikia apsauga, parama ir pagalba. Kiekvienam vaikui be jokios diskriminacijos, nepriklausomai nuo susidariusių aplinkybių turi būti garantuojama galimybė naudotis visomis teisės aktuose nustatytomis teisėmis ir laisvėmis (Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 2 straipsnis, Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 4 straipsnis).

Dėl įpareigojimų, susijusių su privalomu kaukės dėvėjimu vaikams, nustatymo

7.3. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 3 straipsnyje įtvirtintas vienas iš vaiko teisių apsaugos principų – reikalavimas visų pirma atsižvelgti į geriausius vaiko interesus, t. y. prievolė valstybei, viešiesiems bei privatiems asmenims, imantis bet kokių vaiką liečiančių veiksmų, įvertinti šių veiksmų įtaką vaikui, suteikti jam tinkamą pirmenybę bei sukurti palankią aplinką. Vaiko geriausių interesų užtikrinimas turi būti suprantamas visų Konvencijos straipsnių ir juose įtvirtintų vaiko teisių visumos kontekste bei atitikti Konvencijos dvasią ypač atsižvelgiant į vaiką kaip į individą su savo pažiūromis, nuomone ir jausmais, ir į vaiką, kaip pilietinių ir politinių teisių bei specialiųjų apsaugos priemonių reikalaujantį objektą.

Vaiko teisių komitetas²⁷ pabrėžia, kad vaiko interesai yra trejopa sąvoka. Tai yra:

- materialinė teisė. Vaiko teisė, kad jo (jos) interesai būtų įvertinti ir į juos būtų atsižvelgta, kai svarstomi skirtingi interesai, siekiant priimti sprendimą dėl aptariamo klausimo, ir garantija, kad ši teisė bus įgyvendinta kiekvieną kartą, kai yra priimamas su vaiku, nustatytomis ar nenustatytomis vaikų grupėmis ar apskritai vaikais susijęs sprendimas;

- pagrindinis, aiškinamasis teisės principas. Jeigu teisinę nuostatą galima aiškinti keliai būdais, būtina pasirinkti tą aiškinimą, kuris geriausiai atitinka vaiko interesus;

- darbo tvarkos taisyklė. Priimant sprendimą, kuris darys įtaką konkrečiam vaikui, vaikų grupei ar visiems vaikams, sprendimo priėmimo procesas turėtų apimti galimo tokio sprendimo poveikio (teigiamo ar neigiamo) susijusiam vaikui ar vaikams vertinimą. Siekiant įvertinti ir nustatyti vaiko interesus, būtinos procedūrinės garantijos. Be to, sprendimo pagrindimas turėtų parodyti, kad į tokia teisę buvo aiškiai atsižvelgta. Tokiu atveju, valstybės dalyvės privalo paaiškinti, kaip tokia teisė buvo gerbiama sprendime, t. y. kas atitiko vaiko interesus, kokiais kriterijais buvo remtasi, kaip vaiko interesai buvo įvertinti, atsižvelgiant į kitas aplinkybes.

²⁷ Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto Bendrasis komentaras Nr. 14 (2013) „Dėl vaiko teisės pirmiausia atsižvelgti į jo(jos) interesus“, CRC/C/GC/14, 2013 m. gegužės 29 d. (6 paragrafas)

7.4. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 28 straipsnyje nustatyta, kad, įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis, žmogus privalo laikytis Konstitucijos ir įstatymų, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių.

Iš kitos pusės, kaip yra pažymėjęs Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas savo nutarimuose:

- tarp, viena, asmens teisių ir laisvių ir, antra, visuomenės interesų neretai kyla konfliktų, o kartais atsiranda ir prieštaravimų. Demokratinėje visuomenėje tokie prieštaravimai sprendžiami derinant skirtingus interesus ir siekiant nepažeisti jų pusiausvyros, ir vienas iš interesų derinimo būdų yra asmens teisių ir laisvių įgyvendinimo ribojimas. Prigimtinio žmogaus teisių ir laisvių pobūdžio pripažinimo principas nepaneigia to, kad žmogaus teisių ir laisvių įgyvendinimas gali būti ribojamas. Beje, tokią galimybę numato ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Pagal šią Konvenciją ir susiformavusią Europos žmogaus teisių teismo praktiką tokie apribojimai galimi, t. y. laikomi pagrįstais, jeigu atitinka dvi sąlygas: 1) yra teisėti ir 2) būtinai reikalingi demokratinėje visuomenėje. Teisėtumo reikalavimas reiškia, kad apribojimai turi būti nustatomi tik įstatymu, kuris viešai paskelbiamas, o jo normos suformuluojamos pakankamai aiškiai. Įstatymais apibrėžiant teisių įgyvendinimo ribas, būtina atsižvelgti į atitinkamos teisės (ar laisvės) paskirtį bei prasmę ir Konstitucijoje nustatytas jos ribojimo galimybes bei sąlygas. Ieškant atsakymo į klausimą, ar konkretus ribojimas yra būtinai reikalingas demokratinėje visuomenėje, pirmiausia reikia išsiaiškinti ribojimo tikslus bei paskirtį, o antra, nustatyti, ar ribojimo priemonės yra proporcingos siekiamam teisėtam tikslui (Konstitucinio Teismo 1997 m. vasario 13 d. nutarimas)²⁸;

- konstitucinis žmogaus teisių ir laisvių įtvirtinimas savaime nereiškia, kad negalima riboti jų įgyvendinimo. <...> Riboti konstitucinių žmogaus teisių ir laisvių įgyvendinimą galima, jeigu yra laikomasi šių sąlygų: tai daroma įstatymu; ribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; ribojimais nėra paneigiama teisių ir laisvių prigimtis bei jų esmė; yra laikomasi konstitucinio proporcingumo principo. Sprendžiant, ar įstatymas, kuriuo ribojamas asmens teisių ir laisvių įgyvendinimas, nepažeidžia konstitucinio proporcingumo principo, kaip vieno iš konstitucinio teisinės valstybės principo elementų, būtina įvertinti, ar įstatyme numatytos priemonės atitinka teisėtus ir visuomenei svarbius tikslus, ar šios priemonės yra būtinos minėtiems tikslams pasiekti ir ar šios priemonės nevaržo asmens teisių ir laisvių akivaizdžiai labiau negu reikia šiems tikslams pasiekti (2004 m. gruodžio 29 d., nutarimas, 2012 m. spalio 31 d., 2013 m. liepos 1 d. nutarimai);²⁹

- reikalavimas asmens teisių ir laisvių įstatymu neriboti labiau, negu reikia teisėtiems ir visuomenei svarbiems tikslams pasiekti, inter alia suponuoja reikalavimą įstatymų leidėjui nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris sudarytų prielaidas pakankamai individualizuoti asmens teisių ir laisvių apribojimus: ribojantis asmens teises ir laisves įstatymo nustatytas teisinis reguliavimas turi būti toks, kad sudarytų prielaidas kiek įmanoma įvertinti individualią kiekvieno asmens situaciją ir, atsižvelgiant į visas svarbias aplinkybes, atitinkamai individualizuoti konkrečias tam asmeniui taikytinas ribojančias jo teises priemones (inter alia 2011 m. liepos 7 d., 2016 m. vasario 17 d., 2019 m. birželio 25 d. nutarimai) (Konstitucinio Teismo 2020 m. birželio 5 d. nutarimas³⁰).

7.5. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, šalyje susidarius ekstremaliajai situacijai (nagrinėjamu atveju – dėl COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos) plitimo grėsmės)³¹, valstybės teisė imtis būtinų priemonių padėčiai suvaldyti – nekvestionuotina. Iš kitos pusės, taikomos priemonės, remiantis aukščiau nurodyta oficialia konstitucine doktrina, turi būti proporcingos, būtinos

²⁸ <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta389/content>

²⁹ <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta277/content>

³⁰ <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2159/content>

³¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. lapkričio 4 d. nutarimas Nr. 1225 „Dėl valstybės lygio ekstremaliosios situacijos paskelbimo“

ir tinkamos, o atskiri atvejai – individualizuoti. Vaikai yra visuomenės dalis, ir nors jie dėl savo nebrandumo yra labiau pažeidžiami, tačiau atskiroms vaikų grupėms taikomi ribojimai, susiję su privalomu apsauginių veido kaukių dėvėjimu (tokiu būdu stabdant viruso perdavimą ir išsaugant gyvybes), nepaisant tuo sukeliama nepatogumų, manytina, yra suprantami, įvertinus šios prievolės tikslą – žmonių gyvybės ir sveikatos apsaugą.

Dėl apsauginių veido kaukių galimai neigiamo poveikio vaiko fizinei sveikatai

7.6. Tarptautiniai ir nacionaliniai teisės aktai kiekvienam vaikui pripažįsta teisę gyventi ir visapusiškai harmoningai vystytis, taip pat teisę į kuo geriausią sveikatą bei jos apsaugą.

Kaip pažymi Vaiko teisių komitetas savo Bendrajame komentare Nr. 15 (2013) „Dėl vaiko teisės naudotis tobuliausiomis sveikatos sistemos paslaugomis“ (4 paragrafas), Pasaulio sveikatos organizacijos konstitucijoje valstybės susitarė sveikatą laikyti visiškos fizinės, psichinės ir socialinės gerovės būseną, o ne vien ligos ar negalios nebuvimą.

Ne mažiau svarbūs ir kiti minėtame Bendrajame komentare Nr. 15 Komiteto pažymėti aspektai, akcentuojantys vaiko teisės į sveikatą užtikrinimo svarbą ir pan.:

- Konvencija pripažįsta visų teisių tarpusavio priklausomybę ir vienodą visų teisių (pilietinių, politinių, ekonominių, socialinių ir kultūrinių), kurios leidžia vaikams kiek įmanoma geriau vystyti psichinius ir fizinius gebėjimus, asmenybes ir talentus, svarbą. Vaiko teisė į sveikatą yra ne tik savaime svarbi, bet šios teisės įgyvendinimas yra būtinas, siekiant naudotis kitomis Konvencijoje nurodytomis teisėmis (7 paragrafas);

- Konvencijos 6 straipsnis pabrėžia valstybių dalyvių įsipareigojimą užtikrinti vaiko galimybę gyventi, išgyventi, augti ir vystytis, įskaitant fizinius, psichinius, dorovinius, dvasinius ir socialinius jų vystymosi aspektus. Būtina sistemingai identifikuoti rizikas ir apsauginius veiksniai, kuriais grindžiamas vaikų gyvenimas, išgyvenimas, augimas ir vystymasis, siekiant sukurti ir įgyvendinti įrodymais paremtas intervencijas, kurios sprendžia daugelio veiksnių per visą gyvenimą klausimą (16 paragrafas);

- vaikai turi gauti informaciją ir būti ugdomi apie visus sveikatos aspektus, kad galėtų priimti informuotus sprendimus dėl savo gyvenimo būdo ir naudojimosi sveikatos paslaugomis. Informacija ir švietimas apie gyvenimo įgūdžius turėtų įtraukti įvairius su sveikata susijusius klausimus, įskaitant sveiką mitybą ir fizinio aktyvumo, sportinės ir laisvalaikio veiklos skatinimą, nelaimingų atsitikimų ir traumų prevenciją, sanitarijos, rankų plovimo ir kitas asmeninės higienos praktikas (59 paragrafas);

- kt.

7.7. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos nuostatos iš esmės yra atkartotos ir pagrindiniame nacionaliniame vaiko teisių apsaugą reglamentuojančiame dokumente – Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme, kurio 4 straipsnio 7 punkte įtvirtintas vienas iš principų, privalomų tėvams, kitiems teisėtiems vaiko atstovams, valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms, kitiems fiziniams ir juridiniams asmenims, t. y., jog kiekvienam vaikui – tiek iki gimimo, tiek jam gimus – turi būti garantuota galimybė sveikai ir normaliai vystytis; 6 straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog kiekvienas vaikas turi neatimamą teisę gyventi ir sveikai vystytis.

7.8. Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas pandemijos pradžioje įspėjo apie didelį fizinį, emocinį ir psichologinį COVID-19 pandemijos poveikį vaikams ir ragino valstybes ginti vaikų teises. Išreikšdamas susirūpinimą dėl vaikų padėties visame pasaulyje, ypač tais atvejais, kai jie yra pažeidžiami dėl COVID-19 pandemijos padarinių, <...>, Komitetas visų pirma ragino valstybes apsvarstyti pandemijos poveikį vaiko teisėms sveikatos, socialiniu, švietimo, ekonominiu bei rekreaciniu aspektais.

Komitetas pripažino, kad krizinėse situacijose tarptautinė teisė išimtinai leidžia imtis priemonių, kurios gali apriboti žmogaus teises, siekiant apsaugoti visuomenės sveikatą, tačiau tokie apribojimai turi būti nustatyti tik esant būtinybei, proporcingi ir taikomi minimaliai.

Nuo 2020 m. lapkričio 7 d. įsigaliojus Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. lapkričio 4 d. nutarimui Nr. 1226 „Dėl karantino Lietuvos Respublikos teritorijoje paskelbimo“, kuriuo buvo nustatytas privalomas reikalavimas vyresniems nei 6 metų asmenims viešose vietose dėvėti nosį ir burną dengiančias apsaugos priemonės (vėliau šis reikalavimas pakeistas, numatant išimtis vaikams, ugdomiems pagal ikimokyklinio, priešmokyklinio ir pradinio ugdymo programas, jiems esant ugdymo įstaigoje ir (ar) jos teritorijoje), socialiniuose tinkluose pradėjo plisti informacija apie kaukių žalą vaikų sveikatai, t. y. kad: „dėl veido kaukių dėvėjimo kraujyje gali pavojingai padidėti anglies dvideginio lygis ir pasireikšti hiperkapnijos simptomai“; „dėl veido kaukių vaikams trūksta deguonies, o dėl to miršta jų smegenys“ ir kt. Nors visuomenės informavimo priemonėse buvo paskelbta nemažai straipsnių,³² paneigiančių šią klaidinančią informaciją ir dažnai tendencingai pateikiamus mokslinių tyrimų duomenis, tačiau, kaip matyti iš Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje gautų skundų, kai kuriems tėvams liko abejonių dėl galimo neigiamo kaukių poveikio vaikų sveikatai, ypač kalbant apie mažamečius, pradinėse klasėse besimokančius, vaikus.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, priimant sprendimus dėl vaikų, ypač susijusius su jų teisių ir laisvių suvaržymais, svarbu ne tik akcentuoti atitinkamus sprendimus įtakojušias priežastis, paaiškinti apie pasirinktų priemonių (nagrinėjamu atveju – nosį ir burną dengiančių apsaugos priemonių (kaukių) reikalingumą bei pagrįstumą, tačiau ir, kilus visuomenėje abejonėms dėl tokių ribojimų naudoms bei, nagrinėjamu atveju, nuogastavimams dėl kaukių galimos sukelti žalos vaikų sveikatai ar pan. – užtikrinti, kad, pateikiant ekspertų nuomonėmis / išvadamis, mokslinių tyrimų duomenimis ir pan. grįstą informaciją, būtų paneigti žmonių neigiamas reakcijas sukėlę paskleisti neteisingi, nepatikimi ir/ ar netikslūs duomenys, tokiu būdu siekiant užtikrinti ir stiprinti visuomenės pasitikėjimą priimamais sprendimais.

Renkant tyrimo duomenis buvo pastebėta, jog įvairios žiniasklaidos priemonės ne kartą aiškinosi, kiek pagrįstos visuomenės baimės dėl kaukių galimo neigiamo poveikio vaikų sveikatai, aktualiais klausimais teikė sveikatos ekspertų, gydytojų (hematologų, vaikų neurologų ir kt.) nuomones bei įžvalgas, taip paneigdamos visuomenėje plintančią tikrovės neatitinkančią informaciją. Kaip pavyzdžiai iš 2020 m. lapkričio mėnesį žiniasklaidoje pasirodžiusių pranešimų galėtų būti paminėti šie juose pateikti gydytojų komentarai apie kaukių poveikį mažo amžiaus vaikų sveikatai:

- gydytojo hematologo, Santaros klinikų gydytojų sąjungos pirmininko V. Pečeliūno teigimu, „kaukių nešiojimo rekomendacijos vaikams – psichologijos, o ne fiziologijos klausimas“. Mažų vaikų plaučiai mažesni, todėl kaukė, padidindama vadinamojo negyvo oro tūrį, vaikams santykinai turi didesnę poveikį nei suaugusiesiems, tačiau net ir nešiojant kaukę jo kiekis nepadidėja kritiškai. Vaikams kaukės nėra rekomenduojamos dėl dviejų priežasčių: vaikai gali nemokėti jų dėvėti tinkamai, taip pat vaikai turi mažesnę riziką susirgti sunkia COVID-19 sukeltos ligos forma.<...>³³;

- LSMU Kauno klinikų Vaikų reabilitacijos ligoninės „Lopšelis“ gydytojos vaikų neurologės I. Bakanienės teigimu, „kaukės gaminamos iš orui pralaidžios medžiagos, praleidžia deguonį ir anglies dvideginį, todėl dėvint kaukę trūksti oro neturėtų, alpti dėl to negalima“;³⁴

³² <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/reikalavima-mokyklose-naudoti-veido-kaukes-peikia-pramanais-apie-vokietijoje-mirusius-vaikus-56-1404864>

<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/tiesa-ar-melas-k-krivickas-kaukes-ne-apsaugo-nuo-covid-19-o-tampaviruso-platinimo-zidiniu-56-1380422>

<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/devint-veido-kauke-galima-apsinuodyti-anglies-dvideginiu-ar-tikrai-56-1316286>

³³ <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1272354/lrt-faktai-medikai-sako-kad-su-kaukemis-sesiameciai-nealps-bijoti-reikia-ne-to>

³⁴ <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1272354/lrt-faktai-medikai-sako-kad-su-kaukemis-sesiameciai-nealps-bijoti-reikia-ne-to>

- prof. habil. dr. V. Usonio teigimu, kaip ir suaugusiems, taip ir vaikams, kurie turi lėtinių plaučių ar širdies ligų, kaukių dėvėti nerekomenduojama. „Sveikam žmogui tas deguonies apykaitos nedidelis sumažėjimas yra visiškai nereikšmingas. Sveikas žmogus gali kaukę dėvėti visą dieną“;³⁵

- vaikų gydytojos, pulmonologės – alergologės dr. I. Pleštytės-Būtienės teigimu, dėl kaukių sveiki nei suaugusieji, nei vaikai neuždus, nesugadins plaučių ar veido odos, nesutriks vaikų augimas ir jie nenusilps;³⁶

- šeimos gydytojo V. Morozovo teigimu, tėvų nerimas, kad kaukių dėvėjimas kažkaip pakenks vaikų fizinei sveikatai nėra pagrįstas. „Vaiko plaučių krūviui užtenka tam, kad iškvėptų daugiau oro nei yra tarp kaukės ir burnos“. <...> Tačiau gydytojas sutiko, kad tas gali turėti įtakos mažiausiųjų emocinei būklei.³⁷

Tuo tarpu oficialios informacijos nagrinėjamu klausimu (paaiškinimų / paneigimų apie kaukių žalą ir galimas sukelti sveikatos problemas bei pan.), kuri būtų pateikta oficialiuose šaltiniuose – Sveikatos apsaugos ministerijos, Užkrečiamųjų ligų ir AIDS centro internetiniuose puslapiuose, svetainėje <https://koronastop.lrv.lt> kt. ir pan., manytina, trūko, nors su vaikų sveikatos apsaugos užtikrinimu susiję klausimai yra ypač jautri tema visuomenėje ir, dėl minėtos priežasties, apsiribojimas informacijos apie šalyje taikomus karantino reikalavimus (įvestus ribojimus / įpareigojimus) pateikimu atitinkamų valstybės institucijų oficialiuose interneto portaluose yra nepakankamas. Galiausiai, išsakytina nuomonė ir tuo aspektu, jog, nagrinėjamu atveju, kiek tai susiję su įpareigojimo dėvėti kaukes viešose vietose vyresniems nei 6 metų amžiaus vaikams taikymu, pernelyg mažai dėmesio buvo skirta visuomenei išsamiai paaiškinti, dėl kokių priežasčių, praėjus savaitei po pirminio teisės akto paskelbimo, Lietuvos Respublikos Vyriausybės sprendimu buvo numatytos aukščiau minėto įpareigojimo išimties (netaikoma vaikams, ugdomiems pagal ikimokyklinio, priešmokyklinio ir pradinio ugdymo programas, jiems esant ugdymo įstaigoje ir (ar) jos teritorijoje³⁸). Visuomenės informavimo priemonėse informacijos šiuo klausimu taip pat maža – pavyzdžiui, kaip buvo paskelbta naujienų portale delfi.lt,³⁹ tuometinio sveikatos apsaugos ministro A. Verygos teigimu, sprendimas leisti darželius ir pradines mokyklas lankantiems vaikams jose būti be apsauginių veido kaukių buvo priimtas „surinkus tikrai daug informacijos iš įvairių valstybių, kaip tokia priemonė yra naudojama. Praktika yra labai skirtinga, pradedant, kad privaloma kaukė visoms amžiaus grupėms, kartais – visai nenustatoma. (...) Matydami visuomenės susipriešinimą, siūlome koreguoti nutarimą“.

7.9. PSO ir UNICEF nuomone,⁴⁰ priimant sprendimus dėl kaukių dėvėjimo reikalavimų, būtina atsižvelgti į šiuos pagrindinius principus:

- Be žalos: pirmenybė turėtų būti teikiama vaiko interesams, jo sveikatai ir gerovei.
- Nurodymai neturėtų neigiamai paveikti vaiko raidos ir mokymosi rezultatų.
- Rengiant rekomendacijas turėtų būti atsižvelgta į jų įgyvendinimo galimybes esant skirtingoms socialinėms, kultūrinėms ir geografinėms sąlygoms, įskaitant ribotus kai kurių asmenų išteklius, neįgalijų ir kitų sveikatos sutrikimų turinčių vaikų poreikius.

³⁵ <https://www.delfi.lt/seima/sveikata/visiems-abejojantiems-del-kaukiu-efektyvumo-medike-pasiule-padaryti-eksperimenta-skirtumas-akivaizdus.d?id=85688744>

³⁶ <https://www.delfi.lt/seima/sveikata/visiems-abejojantiems-del-kaukiu-efektyvumo-medike-pasiule-padaryti-eksperimenta-skirtumas-akivaizdus.d?id=85688744>

³⁷ <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/tevu-bendruomene-puola-veryga-sprendimas-del-kaukiu-mokiniams-atvere-pandoros-skrynia.d?id=85687049>

³⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. lapkričio 11 d. nutarimas Nr. 1245 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. lapkričio 4 d. nutarimo Nr. 1226 „Dėl karantino Lietuvos Respublikos teritorijoje paskelbimo“ pakeitimo

³⁹ <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/karantinas-keiciamas-isigalios-isimties-del-kaukiu-devejimo-mokyklose.d?id=85701093>

⁴⁰ [file:///C:/Users/User/Downloads/WHO-2019-nCoV-IPC_Masks-Children-2020.1-eng%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/WHO-2019-nCoV-IPC_Masks-Children-2020.1-eng%20(1).pdf)

7.10. Kiek tai susiję su rekomendacijomis dėl kaukių dėvėjimo atskiroms (pagal amžių) vaikų grupėms, PSO ir UNICEF⁴¹ yra pateikusi tokią poziciją:

vaikai iki 5 (penkerių) metų neturėtų dėvėti kaukių, atsižvelgiant į:

- vaikystės raidos etapas
- laikymosi iššūkius ir
- savarankiškumą, reikalingą norint tinkamai naudoti kaukę.

Ekspertai pripažino, kad įrodymai, patvirtinantys amžiaus ribos pasirinkimą, yra riboti. Šį sprendimą jie priėmė daugiausia bendru sutarimu atsižvelgdami į faktą, kad vaikai iki penkerių metų paprastai pasiekia reikšmingą vystymosi etapą, įskaitant rankų vikrumą ir gerą smulkiąją motoriką, kas reikalinga norint tinkamai naudoti kaukę su minimalia pagalba.

Kai kuriose šalyse⁴² rekomenduojama naudoti kitokią, mažesnio amžiaus ribą nešioti kaukę. Pripažinta, kad vaikai gali pasiekti atitinkamus vystymosi etapus skirtingo amžiaus, o penkerių metų ir, kartais, jaunesni vaikai jau gali turėti reikiamus gebėjimus tinkamai dėvėti kaukę. Visgi, remiantis požiūriu „nedaryk žalos“, prireikus taikyti mažesnio amžiaus ribą (nuo dvejų ar trejų metų amžiaus) nuo kurios rekomenduotinas kaukės dėvėjimas, reikalinga tinkama ir nuosekli kompetentingo asmens tiesioginė vaiko priežiūra, ypač jei kaukę planuojama dėvėti ilgesnį laiką. Tokia rekomendacija taikytina tiek siekiant užtikrinti tinkamą kaukės naudojimą, tiek užkirsti kelią galimai žalai, susijusiai su kaukės dėvėjimu, vaikui.

Vaikai, turintys sunkių pažinimo funkcijos ar kvėpavimo sutrikimų, kuriems sunku toleruoti kaukę, jokia būdu neturėtų būti reikalaujami dėvėti kaukes.

Pirmenybė turėtų būti teikiama kitoms infekcijos kontrolės ir prevencijos, visuomenės sveikatos ir socialinėms priemonėms, kad būtų sumažinta SARS-CoV-2 perdavimo rizika jaunesniems nei penkerių metų amžiaus vaikams – išlaikant fizinį bent 1 metro atstumą, jei įmanoma, mokant vaikus rankų higienos, apribojant mokyklos klasių dydį, kt. Be minėto, gali būti ir kitų konkrečių aplinkybių ar kitos visuomenės sveikatos specialistų rekomendacijos, į kurias reikėtų atsižvelgti sprendžiant, ar penkerių metų ir jaunesni vaikai turėtų nešioti kaukę.

Sprendžiant, ar **vaikams nuo 6 iki 11 metų** reikalinga dėvėti kaukę, turėtų būti taikomas rizika pagrįstas požiūris.

Taikant šį metodą reikėtų atsižvelgti į:

- perdavimo intensyvumą toje vietoje, kur vaikas yra, ir į naujausius duomenis / turimus įrodymus apie infekcijos riziką šioje amžiaus grupėje;
- socialinę ir kultūrinę aplinką – įsitikinimus, papročius, elgesį ar socialines normas, darančias įtaką bendruomenei ir gyventojų socialinei sąveikai, ypač tarp vaikų ir su vaikais;
- vaiko gebėjimą laikytis tinkamo kaukių naudojimo ir į tinkamos suaugusiųjų priežiūros galimybes;
- galimą kaukės dėvėjimo poveikį mokymuisi ir psichosocialiniam vystymuisi; ir
- papildomas konkrečias aplinkybes ir į pritaikymą konkrečiai aplinkai, pavyzdžiui, namų ūkiui su pagyvenusiais asmenimis, mokykloms, sporto veikloms, arba neįgaliems ar atitinkamomis ligomis sergantiems vaikams.

Rekomendacijos dėl kaukės dėvėjimo **12 metų amžiaus ir vyresniems paaugliams** turėtų atitikti PSO rekomendacijas dėl kaukių naudojimo suaugusiesiems ir (arba) nacionalines kaukių dėvėjimo gaires suaugusiesiems.

Net ir tuomet, kai taikomos nacionalinės gairės, reikia atsižvelgti į papildomas konkrečias aplinkybes ir pritaikyti jas specifiniams atvejams (objektams) – mokykloms, sporto veikloms, atsižvelgti į neįgaliuosius ir atitinkamomis ligomis sergančius vaikus.

⁴¹ Ten pat (žr. išnašą Nr. 39)

⁴² Jungtinėse Amerikos Valstijose, Šveicarijoje, Jungtinėje Karalystėje

Medicinių kaukių naudojimas vaikams, kurių imuninė sistema yra susilpnėjusi, arba vaikams, sergantiems cistine fibroze ar tam tikra kita liga (pvz., vėžiu), paprastai rekomenduojamas, tačiau tik pasitarus su medicinos paslaugų teikėju.

Bet kokio amžiaus vaikams, turintiems raudos sutrikimų, negalių ar kitų specifinių sveikatos sutrikimų, kurie gali trukdyti dėvėti kaukę, kaukių naudojimas neturėtų būti privalomas, o pedagogas ir (arba) medicinos paslaugų teikėjas kiekvieną tokį atvejį turėtų vertinti individualiai.

7.11. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės atliekamo tyrimo metu surinkta informacija (Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos pateikti mokslinių tyrimų duomenys – pažymos 2.4, 2.5 punktai; kituose moksliniuose straipsniuose⁴³ pateikta informacija; viešosios informacijos priemonėse pateikti gydytojų komentarai – pažymos 7.8 punktas; Lietuvos psichologų sąjungos pateikta nuomonė – pažymos 6 punktas) atskleidė, kad apsauginių veido kaukių dėvėjimas vaikams neabejotinai sukelia nepatogumus. Iš kitos pusės, negauta konkrečių ir moksliskai pagrįstų duomenų, kurie patvirtintų, jog vaikai, dėvėdami kaukes, kaip teigiama pareiškėjų skunde, susiduria su didesne rizika dažniau sirgti įvairiomis kvėpavimo sistemos ligomis, kad kaukės užlaiko CO₂ koncentraciją organizme ir pan. (pastebėtina, jog PSO rekomenduoja⁴⁴ vaikams dėvėti medžiagines veido apsaugos priemones, tuo tarpu pareiškėjų pateikta 2005 m. mokslinė studija dėl kaukių poveikio buvo atlikta ne su vaikais; veido respiratoriai N95 ir medicininės kaukės buvo vertinamos tiriamiesiems naudojantis bėgimo takeliu (Lietuvoje veido kaukių dėvėjimo išimtys numatytos sportuojantiems ir fizinius pratimus atliekantiems vaikams); tyrimo išvados iš esmės patvirtino, jog, lyginant su medicininėmis kaukėmis, būtent N95 tipo veido respiratorius padidino įprastinį širdies ritmą, drėgmę ir temperatūrą kaukės viduje, apsunkino kvėpavimą, kėlė niežulį ir bendrą diskomfortą).

Sveikiems žmonėms kaukių dėvėjimas net ir ilgesnį laiką nesukelia jokių kliniškai reikšmingų cirkuliuojančio O₂ ar CO₂ koncentracijos pokyčio ir, panašu, neturi įtakos srauto kiekiui ar kvėpavimo dažniui⁴⁵. Medžiaginės ir medicininės kaukės yra pagamintos iš kvėpuojančių medžiagų, kurios neblokuoja vaikui reikalingo deguonies patekimą (deguonis teka per kaukę ir aplink ją); taip pat iš audinio pagamintos veido kaukės nesumažina deguonies kiekio kraujyje (anglies dioksido molekulės yra mažesnės už kvėpavimo lašelius, todėl kaukės jų neužlaiko); dėl to kaukės neturi įtakos vaiko plaučių normaliam vystymuisi, neįtakoja vaiko gebėjimo susikaupti bei mokytis mokykloje ir kt.^{46,47} Iš kitos pusės, kaip minėta (pažymos 7.10 punktas), veido kaukės nerekomenduotinos vaikams iki 5 metų, taip pat visiems kitiems vaikams, turintiems raudos sutrikimų, negalių ar kitų specifinių sveikatos sutrikimų (išimtys dėl kaukių dėvėjimo šiai grupei vaikų numatyta ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarime). Pažymima ir tai, jog, dėvint kaukę, šiek tiek padidėja kvėpavimo pasipriešinimas, kurį sukelia kaukės medžiaga, filtruojanti ore esančias daleles ir aerozolius, taip pat kaukės medžiagoje užsilaikiusi drėgmė, dėl ko vienas iš ilgalaikio kaukės dėvėjimo poveikių gali būti galvos skausmo padidėjimas žmonėms, kuriems ir anksčiau pasireikšdavo galvos skausmai⁴⁸. Vis dėlto, virusų kiekio mažinimas ir dėl to potencialiai gyvybę gelbėjantis veido kaukių naudojimas, manytina, yra ta aplinkybė, kuri nusveria nepatogumus.

Nagrinėjamu atveju, manytina, ne mažiau svarbu paminėti ir tai, jog karantino režimo priemonės, t. y. sprendimas per ugdymo procesą dėvėti kaukes buvo priimtas rekomendavus epidemiologams, atsižvelgiant į besikeičiančią epidemiologinę situaciją (pažymos 2.12, 3.1 ir 3.2 punktai), taip pat, manytina, siekiant kiek įmanoma ilgiau išlaikyti kontaktinį vaikų mokymąsi, kuris,

⁴³ <https://www.mdpi.com/1660-4601/17/18/6655/htm>

⁴⁴ <https://www.who.int/news-room/q-a-detail/q-a-children-and-masks-related-to-covid-19>

⁴⁵ <https://www.mdpi.com/1660-4601/17/18/6655/htm>

⁴⁶ https://www.who.int/images/default-source/health-topics/coronavirus/myth-busters/mythbuster-masks.png?sfvrsn=7324738d_4

⁴⁷ <https://www.healthychildren.org/English/health-issues/conditions/COVID-19/Pages/Mask-Mythbusters.aspx>

⁴⁸ <https://www.mdpi.com/1660-4601/17/18/6655/htm>

vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, labiausiai atitinka vaiko interesus ir gali geriausiai užtikrinti vaiko teisės į mokslą įgyvendinimą. Kaip yra pažymėjęs Europos Parlamentas 2020 m. spalio 22 d. rezoliucijoje dėl Europos švietimo ateities atsižvelgiant į COVID-19 (2020/270(RSP)),⁴⁹ mokyklos ir kitos švietimo įstaigos atlieka platų socialinį ir švietėjišką vaidmenį, prisideda prie besimokančiųjų fizinės bei psichikos sveikatos; tuo tarpu tiesioginio mokytojų ir mokinių bendravimo stoka dažnai turi įtakos besimokančių vaikų gerovei ir emocinei savijautai, izoliavimo nuo bendraamžių priemonės kelia įtampą ir pan.; atsižvelgdamas į minėta, Europos Parlamentas palankiai vertina švietimo specialistų ir valstybių narių pastangas užtikrinti, kad būtų užtikrintas mokymasis gyvai COVID-19 atžvilgiu saugioje aplinkoje ir ragina valstybes nares daryti tai, ko reikia, kad mokymasis gyvai būtų užtikrintas visiems.

Galiausiai, pažymėtina, jog pareiškėjų skundžiamas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. lapkričio 4 d. nutarimo Nr. 1226 „Dėl karantino Lietuvos Respublikos teritorijoje paskelbimo“ 2.1.5.2 punktas, nenumatęs išimčių vyresniems nei 6 metų amžiaus vaikams, ugdomiems pagal ikimokyklinio, priešmokyklinio ir pradinio ugdymo programas, dėvėti veido apsaugos priemones jiems esant ugdymo įstaigoje ir (ar) jos teritorijoje, buvo pakeistas. Nors, kaip minėta aukščiau šioje vaiko teisių apsaugos kontrolierės pažymoje (pažymos 7.8 punktas), išsamaus paaiškinimo apie tokį sprendimo pakeitimą įtakojušias priežastis visuomenei nebuvo pateikta (vaiko teisių apsaugos kontrolieri pateiktame Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos rašte (atsakyme) šio pobūdžio informacija taip pat nepateikta), tačiau, manytina, būtent visuomenės aktyvi reakcija paskatino iš naujo įvertinti šį, su viruso suvaldymu susijusį, sprendimą, visų pirma, mažo amžiaus vaikų geriausių interesų užtikrinimo požiūriu. Įvertinus minėta, t. y. išsprendus situacijai, vadovaujantis Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 23 straipsnio 4 dalies nuostatomis tyrimas nagrinėjamu klausimu nutrauktinas.

Privalomas kaukių dėvėjimas ir vaiko emocinės sveikatos užtikrinimas

7.12. Vadovaujantis Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 6 straipsnio 2 dalies nuostatomis, valstybės turi užtikrinti didžiausią galimybę vaikui gyventi ir sveikai vystytis. Atitinkamos nuostatos, sietinos su vaiko sveikatos užtikrinimu ir stiprinimu, įtvirtintos ir Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme, akcentuojant vaiko sveiko vystymosi užtikrinimo svarbą (4 straipsnio 7 punktas), numatant vaiko teisės gyventi ir sveikai vystytis įgyvendinimo aspektus (6 straipsnis).

7.13. Pasaulinė sveikatos organizacija (PSO) yra pateikusi svarbią konceptualią reikšmę iki šiol turintį sveikatos apibrėžimą: „sveikata yra visapusė fizinė, dvasinė ir socialinė gerovė, o ne tik ligų ar negalių nebuvimas“⁵⁰.

Nagrinėjamu atveju, nors pareiškėjų skunde nekeliamos problemos, susijusios su vaikų emocinės sveikatos užtikrinimo aspektais jiems nešiojant kaukes, tačiau, atsižvelgus į tai, jog „psichinė sveikata yra pagrindinė žmogaus mąstymo, emocijų palaikymo ir gyvenimo džiaugsmo galimybė“⁵¹, vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, psichinės sveikatos apsaugos klausimai turėtų būti aptarti šios pažymos kontekste.

7.14. Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas pabrėžia^{52,53}, jog:

- vaiko teisė į sveikatą ir jo (jos) sveikatos būklė yra pagrindiniai aspektai, vertinant vaiko interesus;

⁴⁹ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0282_LT.html

⁵⁰ PSO (1946 m.). Pasaulio sveikatos organizacijos įstatatai

⁵¹ <https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-strengthening-our-response>

⁵² Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto 2013 m. gegužės 29 d. Bendrasis komentaras Nr. 14 (2013) „Dėl vaiko teisės pirmiausia atsižvelgti į jo (jos) interesus“, CRC/C/GC/14.

⁵³ Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto 2013 m. balandžio 17 d. Bendrasis komentaras Nr. 15 (2013) „Dėl vaiko teisės naudotis tobuliausiomis sveikatos sistemos paslaugomis“, CRC/C/GC/15.

- vaikų sveikatos klausimas turėtų būti analizuojamas iš vaiko teisių perspektyvos, pagal kurią visi vaikai turi teisę išgyventi, augti ir vystytis fizinės, emocinės ir socialinės gerovės kontekste ir galėtų pasiekti visišką potencialą;

- vaikystė yra nuolatinio augimo laikotarpis, besitęsiantis nuo gimimo iki ankstyvos vaikystės ir nuo ikimokyklinio amžiaus iki paauglystės. Kiekvienas etapas yra reikšmingas, nes vyksta svarbūs vystymosi pokyčiai fizinio, psichologinio, emocinio ir socialinio vystymosi, lūkesčių ir normų atžvilgiu. Vaiko vystymosi etapai yra kumuliaciniai ir kiekvienas etapas turi poveikį paskesniajam etapui ir daro įtaką vaikų sveikatai, potencialui, pavojams ir galimybėms;

7.15. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės atliekamo tyrimo metu gauti duomenys (pažymos 6.3 punktas ir kt.) atskleidė, jog kaukių dėvėjimas turi įtakos vaikų, ypač pradinio mokyklinio amžiaus, psichoemocinei sveikatai (mažina galimybę atpažinti veidus ir, atitinkamai, konkrečius asmenis; apsunkina bendravimą ir perduodamos informacijos supratimą; apsunkina emocinį ryšį ir kt.). Iš kitos pusės, kaip pažymi psichologai (pažymos 6.4 punktas), vaikai rūpestingų ir atsakingų suaugusiųjų pagalba gali nesunkiai kompensuoti kaukių dėvėjimo keliamą diskomfortą, gavę paaikškinimą apie kaukių dėvėjimo priežastis ir svarbą - ugdyti(s) prosocialų elgesį ir pan. Galiausiai, nors kaukės sukelia diskomfortą, bet ilgalaikių pasekmių visa tai neturi (nebent tą diskomfortą tėvai labai akcentuos), be to, psichologinis diskomfortas tikrai mažesnis nei tuo atveju, jei vaikas būtų visiškai atribotas nuo bendravimo su bendraamžiais⁵⁴.

Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas atkreipia dėmesį,⁵⁵ jog gali susidaryti situacijos, kai „apsaugos“ veiksniai, veikiantys vaiką (pvz., kurie gali reikšti teisių apribojimus ar suvaržymus), turi būti įvertinti „galių suteikimo“ priemonių atžvilgiu (tai reiškia visišką naudojimąsi teisėmis be jokių suvaržymų). Būtent tokios aplinkybės, vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, ir buvo susidariusios, kuomet vaikams buvo iškeltas įpareigojimas dėvėti veido kaukes ugdymo(si) proceso metu. Tačiau, nepaisant vaikams šiuo reikalavimu sukeltų nepatogumų, manytina, svarbu pažymėti tai, jog kaukių nešiojimas priminė vaikams, kad jie yra visuomenės dalis, kur rūpestis kitais yra vienas svarbiausių principų, kad priklausymo jausmas (bendruomeniškumas) ir atsakomybė už kitų asmenų gerovę yra jų atsparumo pagrindas.

Dėl sveikos ugdymo(si) aplinkos sudarymo švietimo įstaigose

7.16. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 8 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad vaikas turi mokytis, siekdamas visapusiškai ugdyti savo asmenybę, talentą, protinius ir fizinius gebėjimus ir juos nuolat tobulinti. Tiek valstybė (jos institucijos), tiek tėvai (vaiko globėjai/rūpintojai) turi pareigą užtikrinti, kad būtų sudarytos realios galimybės ir sąlygos užtikrinti vaiko teisės į mokslą įgyvendinimą. Kartu svarbu, jog ugdymo(si) sąlygos atitiktų ir visapusiškai užtikrintų vaikų poreikius, sietinus, be kita ko, ir su jų sveikatai palankios aplinkos sudarymu.

7.17. Kilus Covid-19 pandemijai, viruso suvaldymo priemonės (ugdymo organizavimo būtiniosios sąlygos⁵⁶) buvo nustatytos ir švietimo įstaigoms – reikalavimai mokinių ir darbuotojų rankų higienai, patalpų, kuriose organizuojamas mokinių ugdymas, vėdinimui (prieš atvykstant mokiniams ir kiekvienos pertraukos metu) bei paviršių valymui ir kt. bei, galiausiai, privalomas veido kaukių dėvėjimas (išskyrus vaikams, ugdomiems pagal ikimokyklinio, priešmokyklinio ir pradinio ugdymo programas), Šių priemonių, kurios iš esmės atitinka Pasaulio sveikatos organizacijos

⁵⁴ Psichologės J. Bortkeviečienės komentaras <https://www.delfi.lt/seima/sveikata/visiems-abejojantiems-del-kaukiu-efektyvumo-medike-pasiule-padaryti-eksperimenta-skirtumas-akivaizdus.d?id=85688744>

⁵⁵ Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto 2013 m. gegužės 29 d. Bendrasis komentaras Nr. 14 (2013) „Dėl vaiko teisės pirmiausia atsižvelgti į jo (jos) interesus“, CRC/C/GC/14.

⁵⁶ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro, valstybės lygio ekstremaliosios situacijos valstybės operacijų vadovo 2020 m. gruodžio 17 d. sprendimas Nr. V-2934 „Dėl pradinio ugdymo organizavimo būtinųjų sąlygų“

rekomendacijas⁵⁷, taikymas, manytina, buvo viena iš galimybių kuo ilgiau išlaikyti kontaktinį vaikų ugdymą ir kiek įmanoma labiau atitolinti paskutinę taikytiną pandemijos prevencijos priemonę – mokyklų uždarymą⁵⁸.

Vertinant pareiškėjų skunde išsakytą abejonę dėl švietimo įstaigų gebėjimo užtikrinti tinkamą viruso plitimo prevencijos priemonių įgyvendinimą, vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, svarbu atsižvelgti į keletą aspektų:

- mokyklos ir mokytojo gebėjimą užtikrinti tikslų būtinųjų sąlygų laikymąsi;
- mokytojo gebėjimą pastebėti ir padėti patenkinti individualius vaiko poreikius;
- mokyklos bendruomenės narių bendradarbiavimo užtikrinimą bei sklandumą, tėvų į(si)traukimą į problemų sprendimo procesą(us).

Remiantis Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos ir Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos pateikta informacija (pažymos 2.14, 3.4 ir 3.5 punktai), NVSC 2020 m. spalio 26 d. – 2020 m. lapkričio 9 d. laikotarpiu atlikus patikrinimus 584 švietimo įstaigose dėl karantino režimo laikymosi, pažeidimų nebuvo nustatyta, taip pat ir dėl apsaugos priemonių dėvėjimo; mokyklose tinkamą veido kaukių dėvėjimą ugdymo proceso metu padeda užtikrinti sveikatos priežiūros specialistai. Iš kitos pusės, sutiktina, jog gali pasitaikyti situacijų, kada mokytojai ne visada pastebi, jog mokinys nepasikeitė kaukės, kaip kad rekomenduojama kas keletą valandų, kad kyla kitos problemos, susijusios su kaukės dėvėjimu (neteisingai dėvima, kyla sunkumų dėl nešiojamų akinių ir pan.), tačiau, manytina, tai daugiau pavieniai atvejai (išimtys), kurių buvimas nepaneigia, jog daugeliu atvejų laikomasi reikalavimų, o kilusios problemos nedelsiant sprendžiamos.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierės nuomone, Covid-19 pandemija sukėlė nerimą ir nesaugumo jausmą ne tik suaugusiems, bet ir vaikams, todėl didesnės pagalbos, jautresnio atliepimo į kylančius jausmus poreikis išaugo ne tik šeimoje, bet ir mokykloje, o mokytojo geranoriškumas, atidumas vaiko problemoms, gebėjimas spręsti vaikui iškilusius sunkumus ir rasti tokius sprendimus, kurie tenkintų vaiko poreikius, o jų įgyvendinimas leistų sukurti jam visapusišką gerovę bei saugią aplinką, tapo ypatingai svarbus. Visgi, kartu pastebėtina, kad visapusiškas vaiko poreikių pažinimas ir jų tenkinimas neįmanomas be mokytojo ir vaiko tėvų betarpiško ir glaudaus, visomis prasmėmis vienas kito pastangas remiančio palaikymo ir bendradarbiavimo, tarpusavio supratimo ir pagalbos vienas kitam, todėl, atitinkamai, ir ugdymo(si) proceso mokyklose saugumas priklauso nuo to, kokį vaidmenį atlieka mokinių tėvai šiame procese ir kiek sutelktos visų mokyklos bendruomenės narių – darbuotojų, mokinių, jų tėvų – pastangos. Apie tai, jog, apsisaugant nuo pandemijos keliamų grėsmių, yra svarbus tėvų ir mokyklos bendradarbiavimas pasisako ir Pasaulio sveikatos organizacija, ragindama mokyklas ir tėvus susitelkti teikiant pagalbą vieni kitiems.⁵⁹

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, remdamasi tuo, kas išdėstyta, atsižvelgdama į tyrimo metu paaiškėjusias aplinkybes ir vadovaudamasi Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo 11 straipsnio 2 punktu, 14 straipsnio 5 dalimi, 23 straipsnio 1–4 dalimis, taip pat 24 straipsnio 7 ir 12 punktu, **nusprendžia:**

1. Tyrimą dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. lapkričio 4 d. nutarimu Nr. 1226 „Dėl karantino Lietuvos Respublikos teritorijoje paskelbimo“ nustatyto reikalavimo mokyklose pradinių klasių mokiniams dėvėti apsaugines veido kaukes tikslingumo bei galimos žalos vaikų sveikatai nutraukti: įvertinus, jog Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. lapkričio 11 d. nutarimu

⁵⁷ <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/question-and-answers-hub/q-a-detail/coronavirus-disease-covid-19-schools>

⁵⁸ Europos ligų prevencijos ir kontrolės centro rekomendacijos: <https://www.ecdc.europa.eu/en/publications-data/infographic-covid-19-children-and-role-schools>

⁵⁹ <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/question-and-answers-hub/q-a-detail/coronavirus-disease-covid-19-schools>

Nr. 1245 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. lapkričio 4 d. nutarimo Nr. 1226 „Dėl karantino Lietuvos Respublikos teritorijoje paskelbimo“ pakeitimo buvo numatyta reikalavimo dėvėti veido apsaugos priemones vyresniems nei 6 metų amžiaus asmenims išimtis, t. y. jog toks reikalavimas netaikomas vaikams, ugdomiems pagal ikimokyklinio, priešmokyklinio ir pradinio ugdymo programas, jiems esant ugdymo įstaigoje ir (ar) jos teritorijoje; atsižvelgus, kad tyrimo metu nebuvo gauta objektyvių ir mokslškai pagrįstų duomenų apie tai, jog veido kaukių dėvėjimas sveikiems vaikams gali būti sietinas su neigiamu poveikiu jų sveikatai (pažymos 7.11 punktą).

2. Atkreipti suinteresuotų institucijų dėmesį, jog kiekvieną kartą, priimant sprendimus, sietinus su vaikų gerove, būtina įvertinti šių veiksmų įtaką vaikui ir suteikti jam tinkamą pirmenybę, be to, svarbu ne tik informuoti apie atitinkamus sprendimus įtakojušias priežastis, bet ir paaiškinti apie pasirinktų priemonių (ypač tuo atveju, kai jos siejamos su atitinkamais vaiko teisių suvaržymais) reikalingumą bei pagrįstumą, nurodyti kaip konkrečiai teisė buvo gerbiama sprendime (t. y. kas atitiko vaiko interesus, kokiais kriterijais buvo remtasi, kaip vaiko interesai buvo įvertinti, atsižvelgiant į kitas aplinkybes) (pažymos 7.3, 7.4 ir 7.8 punktai).

3. Siūlyti Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijai skatinti mokyklas užtikrinti kuo didesnę tėvų įtraukimą į sprendimų, sietinų su vaikų gerovės užtikrinimu pandemijos metu ir ugdymo(si) proceso mokyklose saugumu, paieškos ir priėmimo procesus, tokiu būdu užtikrinant geresnę tarpusavio komunikaciją ir glaudesnę bendradarbiavimą (pažymos 7.17 punktą).

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė

Edita Žiobienė